

SECTIO II.

De Deo , seu Theologia
naturali.

Theologia secundum vim graeci nominis est *λόγος τοῦ Θεοῦ*, sive sermo de Deo, et definiri potest: *scientia de Deo rebusque divinis*, aut *scientia eorum, quae Deo insunt, et eorum, quae per Deum sunt vel fieri possunt*. Dividitur in *naturalem et supernaturalem, revelatam aut sacram*. Prima solo lumine naturae, altera divinae revelationis luce adquiritur, atque haec ultima simpliciter *theologia per excellentiam* dicitur. Gentiles, quibus divinae revelationis lumen non adfulgebat, *theologiam distinguebant in fabulosam, naturalem et civilem*. Fabulosa, quae *mythologiae* nomine hodie insignitur, completebatur poëtarum de diis commenta. Naturalis *theologia Deum exhibebat tamquam primam causam rerum contingentium, quae in hoc mundo adspectabili observantur*. Civilis autem *theologia ex naturali et fabulosa componebatur*. A civibus et sacerdotibus collabatur, eamque a politicis ad multitudinem facilius coērcendam inventam fuisse, tradit Aristoteles *metaphysicæ lib. 12. cap. 8.* ubi *theologiam fabulosam et civilem tamquam spu-*

rias reicit, solamque naturalem probat. *Theologiam naturalem cum civili impiissime confundunt athei, dum theologiam omnem profigento politicorum habent*. Itaque ostendemus, exsistere naturalem theologiam, eamque esse veri nominis scientiam. Amplissimus est huius scientiae usus, tum quia animos præparat ad theologiam sacram facilius et clarius intelligendum; tum quia iuris naturalis principia continet; tum quia per eam confutantur perversissimi homines, qui, excusso auctoritatis ecclesiae iugo, philosophia abutuntur, ut errores suos tueantur. Porro ut rem gravissinam ordine tractemus, considerari potest Deus vel *absolute*, ut in se est, vel *relative* secundum ordinem, quem dicit ad creaturas. In Deo absolute spectato et prout est in se, duo rursus consideranda veniunt. I. um quidem ipsius existentia: II. um eiusdem attributa. Deus secundum ordinem, quem dicit ad creaturas, considerari potest: I.º ut illarum creator et conservator. II.º ut primus motor. III.º ut rerum et creaturarum gubernator. IV.º ut supremus dominus et ab hominibus colendus. Ultimo tandem de erroribus theologiae naturali adversis appendicem adiungemus.

CAPVT I.

De Deo in se et absolute considerato.

ARTICVLVS I.

De exsistentia Dei.

I.

Ens necessarium in ontologia diximus esse illud, cuius existentia est absolute necessaria, seu quod perinde est, quod rationem existentiae suaem sufficientem in essentia sua habet. Ens vero contingens diximus, quod necessarium non est, seu quod existentiae suaem rationem sufficientem non habet in sua essentia, sed in alio ente a se diverso. Quare ens omne est necessarium vel contingens. Et quidem ens necessarium, quum habeat in se ipso rationem sufficientem suaem existentiae, vi propria existit, seu sibimetipsi sufficit ad existendum. At ens contingens indiget vi alterius entis, ut existat.

II. Ens a se est: ens, quod rationem existentiae suaem sufficientem in essentia sua habet, seu est ens, ex cuius essentia necessario fluit existentia, ita ut concipi non possit nisi existens. Vnde patet, ens a se idem esse ac ens necessarium, ac proinde

PARS II METAPH. CAP. I.

163

illud vi propria existere, et vi alterius ad existendum non indigere. Igitur aseitas est: independentia existentiae ab alio, seu est: id, quo ens est a se. Ens ab alio est: illud, quod rationem sufficientem existentiae suaem in essentia sua non habet, sed in ente alio a se diverso, ideoque indiget vi alterius ad existendum, et idem est ac ens contingens. Est igitur omne ens vel a se vel ab alio.

Ex hac definitione patet, ens a se nullum habere existendi initium, nullumque finem habiturum. Etenim ens a se existentiae suaem rationem sufficientem habet in sua essentia. Ac proinde posita ipsius essentia, ponitur etiam eiusdem existentia, ideoque salva essentia, poni non potest non existentia. Igitur non existentia repugnat existentiae entis a se.

ENS A SE NON EST COMPOSITVM SED SIMPLEX.

III. Prob. Etenim ens a se per essentiam suam nullum habet existendi initium nullumque finem; sed ens omne compositum oriri ac interire potest: existendi initium ac finem potest habere, ut demonstratum est in ontologia; igitur ens a se compositum esse nequit, ideoque nullas habet partes, ac proinde simplex est. Hinc quum omne extensum partes habeat, quarum unaquaque extra al-

teram existit , ens a se extensum esse nequit , et quod extensum est , a se esse non potest .

MVNDS ADSPECTABILIS NON EST ENS A SE,
SED AB ALIO , IDEOQVE NON EST NECESSARIVM SED CONTINGENS.

IV. Prob. Est enim ens compositum , sed ens compositum nequit esse ens a se , mundus igitur adspectabilis non est ens a se ; ens vero , quod non est a se , est ab alio , ideoque contingens ; ergo mundus est ens ab alio , ac proinde contingens . Quamobrem mundus hic existere non potest , nisi existat ens aliud necessarium seu ens a se a mundo diversum ; mundus ergo indiget vi alterius ad existendum .

SI RATIO EXSISTENTIAE MVNDI HVIVS ADSPECTABILIS REPERIRI POTEST IN ENTE VNO , QVOD EST A SE ; PLVRA ENTIA A SE ADMITTI NON POSSVNT.

V. Prob. Etenim quaerimus rationem sufficientem existentiae mundi in ente aliquo , quod est a se . Quamobrem si per ens unum a se intelligatur , cur hic mundus existat , ens hoc unum sufficit , cur mundus existat , ac proinde praeter ipsum aliud admitti repugnat . Haec propositio communis est notio

ab omnibus recepta . Nam quotiescumque effectus alicuius causam efficientem quaerimus , in una adquiescimus statim ac eam effectui producendo sufficientem invenimus , nec aliam aliquam admittimus .

EXSISTIT ENS NECESSARIVM SEV ENS A SE.

VI. Prob. Existit enim aliquod ens . Nam anima nostra existit , seu nos existimus . Quare quum omne ens existens sit a se vel ab alio ; ens illud , quod existit , vel est a se vel ab alio . Si dicatur esse a se , iam existit ens a se . Si sit ab alio , quum ens ab alio rationem existentiae suae sufficientem habere debeat in ente a se , existet etiam ens a se seu ens necessarium ; ergo existit ens necessarium seu ens a se . His praemissis et in memoriam revocatis ontologiae principiis , sit

CONCLVSIO.

EXSISTENTIA DEI DEMONSTRATVR.

Existentiae Dei demonstrationes duplicitis potissimum generis adferri possunt . Aliae deducuntur ex contemplatione mundi huius adspectabilis . Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea , quae facta sunt , intellecta conspiciuntur , sempiterna quoque eius virtus et divinitas ; ad Rom . I. v. 20.

Aliae hauriuntur ex notione entis perfectissimi et ex contemplatione animae nostrae : *habet enim Deus testimonia, totum hoc, quod sumus et in quo sumus*, ex Tertull. lib. I. contra Marcionem cap. IO.

Prima demonstratio ex contemplatione mundi adspectabilis.

Dei nomine heic intelligimus ens a se, in quo continetur ratio sufficiens existentiae mundi huius adspectabilis ; sed existit ens a se, in quo continetur ratio sufficiens existentiae mundi huius adspectabilis ; ergo Deus existit. Maior est definitio nominis, quae in controversiam vocari non potest. Minor demonstratur. Mundus adspectabilis est ens ab alio ; sed ens ab alio non habet rationem sufficientem existentiae suae, nisi in ente a se ; ergo existit ens a se, in quo continetur ratio sufficiens existentiae mundi huius adspectabilis ; ergo existit Deus. Tota demonstratio haec pendet ex principiis huius capituli initio praemissis.

Quoniam autem Deus est ens a se, ipsi convenient omnia, quae enti a se convenire demonstravimus. Deus igitur vi propria et per essentiam suam existit, nullumque proinde habere potest existentiae initium, nullum finem. Quare quem aeternitas sit existentia nec initium nec finem habens, Deus est ae-

ternus. Est quoque ens simplex, ideoque incorporeum et non extensem. Vnde impossibile est, ut spatium infinitum sit Deus vel attributum Dei. Et quia simplex est, nec sensibus nec imaginatione percipi ac repraesentari potest. Est igitur invisibilis atque etiam omnia mode incorruptibilis.

Haec quidem omnia scripturis sacris consona sunt. Nam Exodi 3. v. 14. Deus hoc sibi nomen tribuit : *ego sum, qui sum*, ait Moysi : *sic dices filiis Israël: qui est, misit me ad vos.* Hoc nomine : *qui est*, significatur aliquid Deo essestiale, alteri cuilibet enti *incommunicabile*, ideoque existentia ad essentiam Dei pertinet, et Deus per essentiam suam existit, ex scriptura sacra. Hinc etiam saepè appellatur *Deus aeternus, principium et finis, qui est, qui erat, et qui venturus est.* Dicitur etiam incorruptibilis, invisibilis, nulla imagine corporea represtabilis : *mutaverunt scilicet gentes, gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum et quadrupedum et serpentium*, ad Rom. cap. I. v. 23. Itaque ex notione entis a se ea derivant attributa, quae Deo in sacris scripturis tribuuntur, ac proinde ex hac sola notione patet existentia Dei.

Praeterea in Deo continetur ratio sufficiens existentiae mundi huius adspectabilis. Ratio vero est id, unde intelligitur, cur ali-

quid potius sit , quam non sit . Necesse est ergo , ut Deo ea tribuantur praedicata , per quae intelligi possit , cur hic mundus potius exsistat quam aliis . Porro ratio sufficiens existentiae mundi in atomis aut elementis seu primis internisque corporum principiis contineri non potest , ut dicant athei . Nam 1.º si hoc verum esset , mundus absoluta necessitate exsisteret , essetque proinde ens necessarium seu ens a se , quod absurdum esse demonstravimus . 11.º Nullus maior existentiae gradus , nulla maior perfectio concepi potest quam existentia necessaria . Igitur existentiae necessariae gradus est infinite summus , perfectio infinita . Porro atomi sunt entia finita atque limitata . Quum ergo existentia absolute necessaria sit perfectio infinita , entibus finitis ea convenire nequit , sed tantum enti infinito . Simili ratione patet , animas nostras non esse entia a se . Quia vero animae corporibus coniunctae sunt , patet , illarum existentiae rationem contineri in illo ente , in quo est ratio existentiae totius mundi huius adspectabilis . Deus ergo est ens infinitum , in quo continetur ratio existentiae totius mundi , partium ipsius , elementorum et animarum . Igitur totus mundus adspectabilis , partes ipsius , elementa et animae sunt entia contingentia , quorum existentiae ratio in Deo continetur , quae proinde existentiam suam a Deo recipiunt . Deus igitur fecit mundum

adspectabilem cum ipsius partibus et elementis atque animabus . Quia vero prima corporum principia animaque simplices ex aliis praecexistentibus oriri non possunt , Deus haec omnia ex nihilo produxit atque creavit . Est ergo Deus creator totius mundi adspectabilis et animarum . Hinc sequitur , Deum et intellectu et propria voluntate gaudere . Has enim duas facultates in nobis observamus : *nemo autem dat , quod non habet* , ut vulgare fert axioma ; ergo Deus , qui animas nostras creavit , est ens intellectu ac libera voluntate praeditum , ideoque spiritus . Et quia est ens a se , ac proinde infinitum atque independens ab omni alio ente ; est quoque spiritus infinitus et independens . Tandem constat , corpus , quod movetur , posse quiescere , vel alio modo moveri ; ac proinde motum ipsiusque directio- nes esse quid contingens respectu corporis , ideoque rationem , cur corpus quodlibet data celeritate et directione moveatur , in ipsa corporis essentia non contineri ; sed recurrendum esse ad causam externam corpori , ut haec ratio inveniatur . Invenitur autem in Deo , qui mundum creavit , partesque ipsius dispositus ac movit numquam satis mirando ordine . Hinc mundus adspectabilis est veluti speculum , in quo tum existentia Dei tum eius attributa resplendent , et physica est perpetua Dei divinorumque attributorum demonstratio , sive corpora mundi totalia eorumque

ordinem ac motus , sive partialia contem-
plemur. Ergo coeli enarrant gloriam Dei,
et opera manuum eius annuntiat firmamen-
tum. Psalm. 18: v. 2. Interroga iumenta,
et docebunt te , et volatilia coeli , et indi-
cabunt tibi : loquere terrae , et respondebit
tibi , et narrabunt pisces maris. ? Quis igno-
rat , quod omnia haec manus Domini dece-
rit ? Job cap. 12. v. 7.

*Altera demonstratio ex notione entis
perfectissimi.*

Nomine Dei heic intelligimus ens perfe-
ctissimum ; sed existit ens perfectissimum ;
ergo existit Deus. Prob. min. 1.º Ens perfe-
ctissimum possibile est , seu nullam contradic-
tionem involvit. Quum enim ens perfectissi-
mum sit , quod omnes perfectiones possi-
bles continet in gradu absolute summo ; si
ens perfectissimum contradictionem involve-
ret , vel involveret contradictionem , quod
ad ipsas perfectiones , vel quod ad ipsarum
gradum ; atqui neutro modo contradictionem
involvit ; non quod ad ipsas perfectiones ; et
enim perfectiones possibles dicimus , quae
eidem subiecto una inesse possunt , seu quae
sibi mutuo non repugnant ; igitur notio en-
tis perfectissimi nullam contradictionem in-
volvit , quod ad perfectiones. Quia vero per-

fectiones illae in gradu absolute summo tri-
buuntur Deo , omnem prorsus excludunt im-
perfectionem , ac proinde nihil , quod ad eas-
dem perfectiones quomodocumque pertineat ,
de iisdem negari potest ; ideoque nullam in-
volvunt contradictionem , quae in simulta-
nea eiusdem de eodem affirmatione et ne-
gatione consistit. 11.º Ens perfectissimum ne-
cessario exsistit , estque proinde ens a se. Et-
enim ens perfectissimum continet omnes per-
fectiones possibles in gradu absolute summo.
Existentia autem necessaria et aseitas sunt
perfectiones in gradu absolute summo. Enti
igitur perfectissimo competit existentia ne-
cessaria , ideoque necessario exsistit , estque
ens a se ; ergo exsistit Deus.

Duabus praecedentibus demonstrationibus
tertia addi potest , quae ex philosophorum
et gentium omnium consensu desumitur. Prae-
clare sapienterque observavit Cicero : *quod
nulla gens sit tam immanis neque tam fe-
ra , quae non , etiamsi ignoret , qualem
deum habere deceat , tamen habendum sciat.*
Quia vero , ut ait idem Cicero , *omni in re
consensio omnium gentium lex naturae pu-
tanda est , supremi numinis , primae causae
cognitio ita est a natura impressa , ut a ne-
mine in dubium vocari possit. Neque praec-
termittenda est praeclarissima alia Ciceronis
ratioinatio in quaest. tusculan. : ipsa enim
cogitatio de vi et natura deorum studiu[m]*

incendit illius aeternitatis imitandae , neque se in brevitate vitae collocatum putat, quum rerum causas alias ex aliis aptas et necessitate nexus videt. Quibus ab aeterno tempore fluentibus in aeternum , ratione tamen mensque moderatur.... Hinc illa cognitio virtutis existit , efflorescunt genera partesque virtutum ; invenitur , quid sit, quod natura spectet bonum in extremis , quod in malis ultimum , quae referenda sint officia , quae degendae aetatis ratio diligencia.

Tertium illud demonstrationis genus , quod ex philosophorum et gentium omnium consensu desumitur , fusius explicabimus , ut pote facillimum et tamen certissimum. Exsistere Deum seu ens a se , mundi huius adspectabilis creatorem , certissimum est ex antiquissima Moysis historia , quae germanos veritatis characteres simul omnes sibi vindicat , quaeque ipsam mundi creationem describit , praecevamque eius aetatem adsignat. Et quidem 1.º ex perpetua israëlitarum traditione , et paganorum atque christianorum consensu multo magis certum est , pentateuchum Moyssi auctori tribuendum esse , quam ex latinae ac graecae auctoritatis testimonio constet , Ciceronis orationes et Aristotelis opera ipsorum esse foetus : hoc indubitatum est : ergo et illud magis. Porro iudei tanto studio tanta que religione pentateuchum incorruptum ser-

varunt , ut non modo neque adiicere quidquam aliquis , nec auferre , nec immutare praesumerit ex Iosepho lib. 1. contra Appionem ; sed etiam singulos uniuscuiusque libri versus , immo etiam apices ad calcem singulorum librorum adnotarent , illius compendium canerent , atque ad privatum et quotidianum suum usum describerent singulis in synagogis per omne sabbatum legerent , ac singulis septenniis deuteronomium publice recitarent , et facta ac prodigia in eo exarata festis institutis recolerent , ne earum obliteraretur memoria. 11.º Mosaicae historiae praincipia capita illustrant , suoque consensu firmant philosophi , historici atque poëtae in fabulis , ut ostendit Grotius lib. 1. de religionis christiana veritate , et praelestrem Huetius prop. 4. demonstr. evangelicae. Ex historia etiam vulgo notum est , quo tempore plurimae terrarum regiones , deductis coloniis , habitari coepirint , artes complures ad vitae usum maxime utiles fuerint inventae. Haec igitur omnia praecevam mundi aetatem ostendunt , nec ipsius aeternitati convenient , ac proinde creatoris , entis a se , entis perfectissimi existentiam certissimo facillimoque arguento demonstrant. Et quidem insaniae profecto ac furiori simile censemur debet , si quis pulcherrimum naturae ordinem , admirandam mundi compaginem sine consilio , ratione , cognitione , sed fortuito so-

Ium ac temerario corporum motu a fortuitis materiae aeternae adfectionibus produci ac disponi potuisse putaverit. Qui aliquanto diligentius perpendere infinitam rerum varietatem , admirabilem connexionem ac dispositiōnem , videbit sane , quanta sapientia et potentia opus sit ad ea omnia eligenda et disponenda. Cogitemus , quid una lux praestare debeat , ut se propaget sine occursu , ut diversam pro diversis coloribus refrangib[us] itatēm habeat. Aptanda fuit corporum textura , particularum crassitudo ad ea potissimum emitenda radiorum genera , quae determinatos colores exhiberent : disponendae mira prorsus structura oculorum partes , ut imago pingatur in fundo , et propagaretur ad cerebrum. Quid unus aér , qui simul pro sono , pro respiratione et animalium vita , pro ventis ad navigationem , pro vaporibus continendis ad pluvias , pro innumeris aliis commodis est conditus ? Quid gravitas , qua perennes fiunt planetarum et cometarum motus , qua omnia compacta retinentur , qua maria continentur litoribus , et currunt flumina , imber in terram decidit , eam irrigat ac fecundat , sua mole aedifica consistunt ? Quanta sapientia opus fuit ad eas combinationes inveniendas , qua tot organica corpora nobis exhiberent , tot arbores et flores eduerent , tot brutis animantibus et hominibus tam multa vitae instrumenta subministrarent ?

Pro frondē unica efformanda , quanta cognitione opus fuit , ut motus omnes per tot saecula perdurantes cum aliis omnibus motibus arte connexi , minimas materiae particulas certo ac determinato tempore ad datam frondem producendam adducerent ? Quid tandem cogitandum nobis est de iis , ad quae nulli nostri sensus pertingunt , quae telescopiorum et microscopiorum potestatem fugiunt ? Huius autem argumenti vis maxima magis ac magis demonstrabitur in physica , ubi pulcherrimam sibi mire consentientem universi singularumque partium dispositionem explicabimus.

Ad demonstrandam Dei existentiam plurimis argumentis utuntur philosophi , eaque desumunt ex motu , ex causa efficiente , ex contingenti et necessario , ex ordine et pulchritudine universi , ex entium spiritualium idea , ex idea Dei. Patet autem , haec omnia argumentorum genera in praecedentibus demonstrationibus contineri. Demonstrationes , quae ex entis necessarii et perfectissimi notione desumuntur , metaphysicae solent appellari. Dicuntur autem physicae , si ex mundi pulchritudine et ordine desumuntur. Tandem morales appellantur , si ex philosophorum gentiumque omnium consensu deducantur.

SOLVVNTVR OBICETIONES.

Obiect. 1. Existentia Dei demonstrari non potest, nisi cognita sit ipsius essentia, quae ab existentia non distinguitur; sed incognita, aut saltem minus certo cognita est essentia Dei, quum theologi inter se disputent, an illa sit *vis infinita intelligendi*, *an infinitas omnimoda*, *an summa perfectio*, *an aseitas*; ergo Dei existentia demonstrari non potest. Resp. dist. mai. existentia Dei demonstrari non potest, nisi prius cognita sit ipsius essentia, hoc est, nisi prius tradatur definitio nominis Dei, per quam ab aliis entibus sufficienter distinguatur, C. mai., nisi prius solvatur quaestio, in quo consistat essentia Dei, N. mai., et permissa minori, N. cons. Itaque existentiam Dei demonstraturi, explicare primum debemus, quid nomine Dei intelligi velimus. In prima demonstratione Deum definivimus *ens a se*, in quo continetur ratio sufficiens mundi huius adspectabilis; in altera *ens perfectissimum*, atque invicem ostendimus, huiusmodi ens existere. Deinde demonstravimus, Deo sic definito convenire attributa, quae ex communibus hominum notionibus atque ex s. scriptura Deo vero attribuuntur, et ea ipsa, in quibus theologi essentiam divinam *formaliter* consistere docent, nempe, *vim infinitam*, *aseitatem*,

infinitatem, *omnimodam*, *summamque perfectionem*. Quamobrem minime necesse fuit, ut ad demonstrandam accurate Dei existentiam, quaestionem aliam omnino diversam agitaremus, nempe quisnam sit *gradus constitutivus* essentiae Dei, seu quodnam sit primum illud, quod de Deo concipitur, et ex quo fluere intelliguntur omnia Dei attributa. Haec quaestio ad theologos pertinet. Obiter observare satis erit, quamlibet Dei perfectionem esse omnimode infinitam, ac proinde ex una qualibet perfectione infinita derivari posse alias omnes perfectiones. Itaque ex iis, quae diximus in logica, evidens est, tamquam primarium Dei attributum considerari posse vel *aseitatem*, ut volunt aliqui theologi, vel *perfectionem omnimodam* vel *infinitatem aut vim intelligendi perfectissimam*, ut volunt alii. Res perinde se habet, quum ex singulis illis perfectionibus, si considerentur tamquam primae, colligi possint aliae omnes divinae perfectiones.

Obiect. 2. Entia contingenter existentia non possunt esse medium demonstrationis existentiae entis necessarii; sed mundus est ens contingenter existens; ergo ex contemplatione mundi adspectabilis demonstrari non potest existentia Dei. Prob. mai.: Medium demonstrationis debet esse necessarium; ergo ex existentia entis contingentis demonstrari nequit existentia entis necessarii. Resp. dist.

ant. probationis: medium demonstrationis debet esse necessarium necessitate *connexionis*, C., necessitate *rei seu exsistentiae*, N. ant. et cons. Inter existentiam entis contingentis et existentiam entis necessarii necessaria est *connexio*; quod sufficit, ut ex entis contingentis existentia concludamus, existere ens necessarium, seu ens a se, quod existentiae entis contingentis rationem sufficientem contineat.

Inst. 1. Omne ens contingens finitum est, et ens necessarium est infinitum; sed ex entis finiti existentia demonstrari non potest, existere ens infinitum; nam nulla est proportio inter finitum et infinitum; ergo ex entis contingentis existentia demonstrari nequit existentia entis necessarii. Resp. dist. probationem min.: inter ens finitum et infinitum nulla est proportio *entitatis*, C. *habitudinis et dependentiae*, N. ant. et cons. Quum perfectiones, quae enti finito insunt, numero et gradu limitatae sint, nulla potest esse proportio entis finiti ad ens infinitum, quod ad entitatem seu numerum et gradum perfectionum, quae in ente infinito illimitatae sunt. Verum hoc non obstat, quominus ens finitum atque contingens pendaat ab ente infinito et necessario, a quo existentiam accepit. Immo eo ipso, quod ens finitum aliquod ac proinde contingens existit, necesse est, ut existat etiam ens a

se atque infinitum, ut demonstravimus.

Ins. 2. Opus finitum non probat auctorem infinitum; sed omne ens contingens et mundus ipse adspectabilis est opus finitum; ergo ex eius existentia non concluditur existentia Dei. Resp. dist. mai.: opus finitum in se ipso tantum, non probat auctorem infinitum, C. in producendi modo, et in eo, quod esse non potest, nisi existat ens a se, ideoque infinitum, N. Similiter dist. min., N. cons.

Obiect. 3. Non repugnat, mundum ab aeterno exstitisse. Ipse S. Thomas 2. part. quaest. 46. art. 2. haec habet: mundum non semper exstitisse, sola fide tenetur, et demonstrative probari non potest; sed in hac hypothesi necesse non est admittere Deum mundi auctorem; ergo existentia Dei demonstrari nequit. Resp. dist. mai.: non repugnat dependenter ab ente necessario seu a se tamquam a principio externo, esto: independenter ab ente a se, N. mai. et min. Haec quaestio, utrum mundus per Deum ab aeterno esse potuerit, magnas habet difficultates, et illius solutione minime opus est ad existentiam Dei invicte demonstrandam. Qui adfirmant, Deum aliquid ab aeterno creare potuisse, ita suam tuentur sententiam. Nullum scilicet fuit in tota aeternitate instans, in quo hanc creandi potentiam Deus non haberit; effectus autem simul cum causa pot-

est exsistere , licet sit semper causa prior effecta *prioritate naturae* , non vero *prioritate temporis*. Alii contendunt , hanc ab aeterno creationem repugnare , quod creatio sit transitus a non ente ad ens , ac proinde necessum est , ut id , quod creatur , antea non exsistat. Si autem non exsistit , antequam creatur ; ergo non est ab aeterno creatum. Deus itaque , inquiunt , potuit creare ab aeterno , sed in tempore ; potuit scilicet creare in omni aeternitatis momento *distributive* sumto , non vero in omnibus aeternitatis momentis *collective* sumtis. Patet igitur , quaestionem hanc in utramque partem a scholasticis agitatam , nihil omnino coniunctam esse cum existentia Dei , quam invictissimis demonstravimus argumentis.

Obiect. 4. Ex notione entis perfectissimi non magis concludi potest , illud exsistere , quam ex notione trianguli colligi possit , exsistere figuram , quae tres angulos habet ; at qui hoc secundum colligi non potest ; ergo nec primum. *Resp. N. mai.* et paritatem. Nam existentia necessaria eo modo se habet respectu entis perfectissimi , quomodo se habet numerus ternarius angulorum respectu trianguli , non autem ipsa existentia trianguli. Quemadmodum autem numerus ternarius angulorum est attributum trianguli , seu figurae tribus lineis concurrentibus terminatae ; ita existentia necessaria se habet per

modum attributi respectu entis perfectissimi.

Inst. 1. Ex ista responsione infertur tantum , ens perfectissimum ex hypothesi , quod exsistat , necessario exsistere , uti triangulum necessario habet tres angulos , ex hypothesi quod exsistat ; non vero infertur , ens perfectissimum absolute exsistere ; ergo nulla est solutio. *Resp. N. ant.* Ex hypothesi enim , quod ens perfectissimum sit possibile , sequitur , illud necessario exsistere ita , ut existentia necessaria fluat ex ipsa essentia seu intrinseca possibilitate entis perfectissimi , ut numerus ternarius angulorum ex essentia trianguli. Igitur ut primum constat , ens perfectissimum esse possibile ; statim intelligitur , ipsum exsistere.

Inst. 2. A possibiliitate ad actum non valet consequentia , seu ex eo , quod ens possibile sit , concludi non potest , ipsum exsistere ; ergo ex possibiliitate entis perfectissimi non infertur eius existentia *Resp. dist. ant.:* in entibus contingentibus seu ab alto , C. , in ente necessario seu a se , N. ant. et cons. Itaque quum existentia non pertineant ad essentiam seu intrinsecam possibilitatem entis contingentis , ex eo quod ens contingens sit possibile , concludi non potest , ipsum actu exsistere. At quia existentia pertinet ad essentiam entis necessarii seu a se et perfectissimi ; legitima est consequentia ab eius possibiliitate ad actum. Haec demonstratio est ad

mentem S. Thomae , qui variis in locis et praesertim 1. part. quaest. 41. pro maximo, quo pollebat , ingenii acumine observavit, existentiam entis perfectissimi ex eius notione recte inferri , ubi probatum fuit ens perfectissimum esse possibile.

Obiect. 5. Existentia Dei *a priori*, seu argumentando a causa ad effectum , demonstrari non potest , sed tantum *a posteriori*, sive ab effectu ad causam ; atque dum existentia Dei probatur ex notione entis perfectissimi , probatio est *a priori*; nam ex possibiliitate entis perfectissimi tamquam a causa cocluditur eiusdem existentia tamquam effectus; ergo ex possibiliitate entis perfectissimi non infertur eius existentia. Resp. 1.º dummodo accurate demonstrata sit existentia Dei, parvi interesse , quo nomine demonstratio illa appelletur, ideoque argumentum nihil concludit. Resp. 11.º C. mai. et N. min. Nam quamvis entis perfectissimi possibilitatem primum demonstremus , et inde eius existentiam necessariam deducamus ; re vera tamen possibilitas illa , quae nihil aliud est , quam existentia divina , non distinguitur ab existentia ipsa in Deo ipso , neque concipi potest tamquam ens aliquod ab existentia Dei distinctum. Vnde argumentatio non procedit a causa ad effectum , sed tantum ab eo , quod primum nobis innotescit , ad id , quod nondum erat ita cognitum. Praeterea quum con-

stare nequeat , quale sit ens perfectissimum, nisi quatenus ex perfectionibus , quae insunt animae , colligimus attributa divina , Deo nimur illimitatas tribuendo perfectiones , quae in ipsa limitatae deprehenduntur, et per modum *actus* , quae nobis insunt per modum *potentiae* ; existentia Dei hoc pacto demonstratur ex contemplatione animae nostrae , quae a Deo est. Neque enim dici potest demonstrata existentia Dei , qualem fide credimus, nisi evincatur , ipsi competere attributa , quae fides docet. Certe Spinoza atheus fuit , quamvis profiteatur , se admittere ens perfectissimum et necessarium ; quia illi detrahit attributa , quae enti vere perfectissimo convenient , ut simplicitatem , immaterialitatem, Deumque confudit cum mundo ipso et animalibus , dixique , unicam esse substantiam rerum omnium. Igitur ex notione entis perfectissimi existentiam veri numinis demonstrare idem est , ac eamdem ex contemplatione animae nostrae derivare. Sicque demonstratio non minus *a posteriori* dici potest , quam si ex mundi adspectabilis contemplatione deducatur.

Obiect. 6. Maxima philosophorum pars admittit vacuum sive spatiū *immensum* , *infinītū* , *aēternū* , *increātū* , *immutabile* , ac proinde spatiū est *ens a se* ; ergo ex *aseitatis* notione non colligitur existentia Dei sive entis perfectissimi , ideoque nulla est pri-

ma demonstratio. Resp. varias explicando de natura spatii philosophorum opiniones. De hac quaestione acriter in scholis disputatur, eamque in physica nos iterum revocabimus. Leibnitiani, spatium nihil *reale* esse, adfiramant, sed merum dumtaxat *rerum coëxistentium ordinem* ita, ut spatium sit ens *ideale*, *imaginarium*, per solam abstractiōnem formatum. Rem ita explicit. Si res duas consideremus tamquam diversas, unamque ab altera distinguamus, unam extra alteram nobis mente repreäsentamus. Ita si imaginatio-nis vi nobis repreäsentemus aedificium, quod nusquam vidimus; aedificium illud concipi-mus tamquam extra nos existens, quamvis, huius aedificii ideam in nobis existere, con-scii simus, et nihil fortasse huius aedificii extra ideam nostram existat; ita si duos ho-mines nobis per imaginationem exhibeamus, unum extra alterum consideramus. Fieri enim non potest, ut res duas tamquam unam et simul tamquam duas imaginemur. Itaque res plures diversas, tamquam simul coniunctas, nobis repreäsentare non possumus, nisi ex illa rerum diversitate simulque coniunctione oriatur notio quaedam, quam *extensionis* notionem dicunt leibnitiani. Ex illa exten-sionis notione fit, ut lineae extensionem aliquam tribuamus. Plures enim in ea partes consideramus, quas seorsum existentes vide-mus, simulque coniunctas et unum totum

constituentes Hinc nascitur vulgaris idea spa-tii, quod nobis repreäsentamus tamquam ens aliquod. Si enim res diversas coëxistentes imaginemur, nulla coëxistentiae ratione ha-bitia, nihilominus perseverare nobis videtur ens illud, quod spatium dicimus. Verum pro certo habent leibnitiani, spatium nihil aliud esse, quam rerum coëxistentium ordinem, idque illustrant exemplo numerorum. Si res diversae considerantur tamquam multitudinem aliquam constituentes, omissis per ab-stractionem rerum illarum *qualitatibus* vel *determinationibus*, iam formatur idea num-eri. At nisi foret realis entium multitu-do, nullus existeret realis numerus, sed num-eri forent dumtaxat possibles. Igitur quum tot exstant dumtaxat unitates, quot sunt res actu existentes, ita etiam non plures ex-sistunt spatii partes actuales, quam quae rerum actu existentium ordine designantur ita, ut sublato ordine illo, nullae in spatio par-tes actuales admitti possint. Quia vero res utcumque multas imaginari possumus, et ab illarum determinationibus *abstrahere*; hinc nascitur idea spatii infiniti, immutabilis, im-mobilis, quod quidem spatium omnino est *imaginarium*. Hac extensionis notione ab-utuntur, qui mentis nostrae facultates tam-quam entia diversa extra se invicem existen-tia sibi repreäsentant, et inde concludunt, mentem humanam esse extensam, quod quam

sit a veritate alieaum , demonstravimus tra-
crantes de animae spiritualitate. Facultates
enim mentis nostrae non sunt ipsius partes
extra se invicem existentes , quamvis per ab-
stractionem distinguantur inter se. Ceterum
patet , in exposita leibitianorum sententia
nullius roboris esse propositam obiectionem.

Aliis videtur , spatium non esse substanciam aliquam , sed ens *negativum* sive *pri-
vativum* , spatiumque existere dicunt , eo
fere modo , quo exstisset tenebrae , si Deus
nullam lucem produxisset. Rursus in hac opini-
one vim nullam habere potest obiectio.

Alii tandem adserunt , spatium per se
subsistere , atque inter eos , qui id adserunt ,
aliqui putant , spatium fuisse creatum , et es-
se *capacitatem recipiendorum corporum* ; non-
nulli autem spatium quaquaversus infinitum
atque increatum dicunt. Quod ad primam spe-
ctat opinionis partem , evidens est , nullum
omnino superesse obiectioni propositae locum.
Quod ad ultimam partem spectat , eam negare
ac refellere possem. Verum quum ea a phi-
losophis illibatae minimeque suspectae fidei
propugnetur ; alia mihi ineunda est via , et
in qualibet philosophica hypothesi totum ma-
nere demonstrationis robur , facile ostendam.
Itaque dum in prima demonstratione *ase-
tatis* notionem adhibuimus , per *ens a se in-
telligimus* ens omnino independens , quod
continet rationem non solum suae exis-
tentiae

tiae , sed etiam totius mundi huius adspe-
ctabilis : porro ratio illa tribui non potest
spatio quantumvis infinito et aeterno. Huius
opinionis sectatores spatio intelligentiam nul-
lam , vim nullam tribuunt , nec tribuere pos-
sunt ; spatium considerant velut substantiam
mere *passivam*. Praeterea substantia illa ex
partibus componitur , ac proinde non pot-
est considerari tamquam absolute infinita ,
quum in ea intelligi possint partes finitae ,
qui quidem concipiendi modus ab infinitate
divina abhorret omnino. Ob eamdem ratio-
nem non foret absolute independens ; quid-
quid enim compositum est , ex ipsis parti-
bus pendet , ac proinde spatium non foret
independens , nisi sub *conditione partium*.

Ex his ergo patet , crassissimum atque im-
piissimum esse recentiorum quorundam erro-
rem , qui spatium singunt tamquam essentiae
divinae attributum. Hanc impietatem New-
tono imponunt aliqui , verum hanc calumniam
depellere non videtur difficile. Newtonus qui-
dem spatium infinitum appellat *veluti senso-
rium Dei*. At quum in scholio generali prin-
cipiorum enumeratis Dei attributis , Deum
spatium non esse , concludat , hoc figurato
loquendi modo nihil aliud intelligere videtur
Newtonus , nisi Deo omnia esse praesentia
ita , ut per suam immensitatem sit ubique
praesens. Haec pauca dicta sint , ut ab ine-
ptissimi erroris calumnia socium in rebus ma-